

Umjetna inteligencija, digitalni dokazi i cyber-kriminal: Intervju sa sutkinjom Mirjanom Lazarovom- Trajkovskom

- Intervju uradila: Amina Hujdur, menadžerica za komunikacije i odnose sa javnošću Programa za Zapadni Balkan AIRE Centra

U okviru osmog izdanja Pravosudnog foruma za Bosnu i Hercegovinu, koji predstavlja jedan od najznačajnijih pravosudnih skupova u državi, imali smo priliku razgovarati sa sutkinjom Mirjanom Lazarovom-Trajkovskom, vodećom regionalnom stručnjakinjom iz oblasti ljudskih prava, bivšom sutkinjom Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu i sutkinjom Vrhovnog suda Sjeverne Makedonije. Fokus ovogodišnjeg Forumu bio je na harmonizaciji sudske prakse u procesuiranju predmeta organizovanog kriminala i korupcije s posebnim naglaskom na izazove koje donose nove tehnologije. U tom intervjuu sutkinja Lazarova-Trajkovska podijelila je svoja iskustva i uvide o složenim pitanjima u vezi sa procesuiranjem *cyber*-kriminala, zakonitošću digitalnih dokaza, regulacijom umjetne inteligencije, te je dala pregled ključnih standarda koje su postavili evropski sudovi.

Koji su najčešći izazovi s kojima se suočavaju pravosudni, istražni i policijski organi u

procesuiranju krivičnih djela povezanih s novim tehnologijama, uključujući cyber-kriminal, ali i (zlo)upotrebu tehnologija za počinjenje krivičnih djela poput pranja novca, trgovine oružjem i narkoticima?

Mirjana Lazarova-Trajkovska: Nova vremena, nove tehnologije i razvoj društva donose i nove oblike kriminala. Tako se i vještačka inteligencija koristi ne samo za dobrobit nego i za kriminalne aktivnosti. Putem Interneta se šire lažne vijesti koje mogu dovesti do nasilja, mržnje, do finansijskih gubitaka za pojedince ili za pravna lica. Novac koji se stekne putem tih oblika kriminala najčešće se koristi za nove kriminalne aktivnosti. Stoga, *cyber*-kriminal uključuje širok spektar kriminalnih aktivnosti, uključujući finansijski kriminal, kompjuterske iznude, *cyber*- nasilje, *cyber*-zlostavljanje i falsifikate.

Evropska komisija klasificira *cyber*-kriminal u tri grupe: kriminal specifičan za Internet poput

hakerskih napada na informatičke sisteme, online falsifikati i iznude putem krađe ličnih podataka, te širenje ilegalnih i zabranjenih sadržaja poput dječje pornografije i materijala koji podstiču rasnu mržnju, terorizam, ksenofobiju i glorifikaciju nasilja. Procesuiranje tih oblika kriminala zahtijeva korištenje istražnih radnji koje podrazumijevaju angažiranje istražitelja koji posjeduju znanje o novim tehnikama i informatičke vještine kako bi se prikupili relevantni dokazi i pravilno pravno kvalificirali različiti oblici kriminala.

Prilikom procesuiranja *cyber*-kriminala istražni organi se suočavaju s velikim brojem izazova, uključujući primjenu metoda koje su često složene i zahtjevne za policijske istrage. Za policijske organe, tužitelje i sudije to podrazumijeva kontinuiranu edukaciju i razumijevanje specifičnih aktivnosti koje dovode do krivičnih djela poput pranja novca putem Interneta. Savremeni izazovi zahtijevaju da se razvijaju nove vještine i da se temeljno poznaju standardi i principi koje su utvrdila dva ključna evropska suda – Evropski sud za ljudska prava u Strazburu (u daljem tekstu: Sud ili ESLJP) i Sud pravde Evropske unije u Luksemburgu.

Slika 1 – sutkinja Mirjana Lazarova Trajkovska

Jedno od najaktualnijih pitanja za pravosuđe je zakonitost digitalnih dokaza, posebno onih pribavljenih putem međunarodne pravne pomoći poput Sky i ANOM podataka. Na šta pravosuđe u regionu treba da obrati pažnju prilikom korištenja tih dokaza i koje standarde su postavili evropski sudovi?

Mirjana Lazarova-Trajkovska: Pitanje zakonitosti digitalnih dokaza i, posebno, pitanje nadležnosti kada su oni pribavljeni na teritoriji druge države, a kada su posljedice krivičnih djela

i same aktivnosti izvršene na teritoriji države koja goni počinitelja, imaju najveći značaj za pravilno vođenje pravičnog postupka. Evropski sud za ljudska prava ima dugi spisak presuda iz sudske prakse koja se bavi razradom standarda i principa povezanih sa tim procesnim aspektima.

U predmetu *Khan protiv Ujedinjenog Kraljevstva* Sud je ukazao na važnost javnog interesa naspram privatnog interesa kada je riječ o dokazima pribavljenim korištenjem novih tehnologija za komunikaciju. Da bi postupak

vodio ka pravičnom suđenju, važno je imati zakon, jasan zakonski cilj, te osigurati da povreda prava na privatnost ili nekog drugog prava bude opravdana, što je neophodno u demokratskom društvu. Kvaliteta zakona je vrlo važna a ESLJP je utvrdio jasne kriterijume u predmetu *Roman Zabarov protiv Rusije*.

Također, u presudi *Big Brother Watch i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* Veliko vijeće ESLJP je detaljno analiziralo sudsku praksu u pogledu legitimnih ciljeva i neophodnog postupanja u demokratskom društvu.

Kako Konvencija o umjetnoj inteligenciji, koju je nedavno usvojilo Vijeće Evrope, može pomoći zemljama članicama u kreiranju zakonodavnih okvira i rješenja? Koji su najvažniji standardi koje je ta konvencija postavila, kako će izgledati budućnost upotrebe, ali i regulacije AI?

Mirjana Lazarova-Trajkovska: Okvirna konvencija o umjetnoj inteligenciji i ljudskim pravima, demokraciji i vladavini prava, koju je nedavno usvojilo Vijeće Evrope, prvi je međunarodni obavezujući pravni ugovor u toj oblasti. Cilj Konvencije je da osigura da aktivnosti umjetne inteligencije i tih sistema budu potpuno konzistentni s ljudskim pravima, demokracijom i vladavinom prava u vrijeme kada se tehnološki progres i inovativnost ne mogu odvojiti od čovječanstva. Konvencija djeluje komplementarno sa međunarodnim standardima za ljudska prava i popunjava pravne praznine koje nastaju usljed brzog napretka tehnologije.

Ona obuhvata korištenje umjetne inteligencije javnih tijela, uključujući privatne aktere koji djeluju u njihovo ime. Državama potpisnicama Konvencija nudi dva modaliteta za usklađivanje s njezinim načelima i obavezama u reguliranju pravnog sektora: mogu se odlučiti da budu izravno obavezane odredbama Konvencije, ili, alternativno, da mogu poduzeti druge mjere kako bi osigurale usklađenost sa odredbama ugovora uz potpuno poštivanje svojih međunarodnih

obaveza u pogledu ljudskih prava, demokracije i vladavine prava. Iako države nisu obavezne da primjenjuju odredbe Konvencije na aktivnosti koje su u vezi sa zaštitom nacionalne sigurnosti, dužne su da osiguraju da takve aktivnosti budu u skladu s međunarodnim pravom, kao i da poštuju demokratske institucije i procese.

Mirjana Lazarova-Trajkovska

Mirjana Lazarova-Trajkovska je sutkinja Vrhovnog suda Republike Sjeverne Makedonije, bivša sutkinja Evropskog suda za ljudska prava, te priznata stručnjakinja u oblasti ljudskih prava i međunarodnog prava. Svojim dugogodišnjim angažmanom u pravosuđu, akademskim radom i doprinosom razvoju pravnih standarda stekla je reputaciju jednog od najistaknutijih pravnih eksperata u Evropi.

Od novembra 2015. do februara 2017. godine bila je predsjednica Prvog odjeljenja Evropskog suda za ljudska prava. Od 2003. do 2008. godine bila je sutkinja Ustavnog suda Republike Makedonije. Od 2001. do 2003. godine je rukovodila odjeljenjima za ljudska prava Ministarstva vanjskih poslova, a od 2002. do 2003. godine bila je predsjednica Državne izborne komisije u Republici Sjevernoj Makedoniji. U maju 2018. godine bila je gostujuća profesorka ljudskih prava na Univerzitetu Renmin u Pekingu. Godine 2017. bila je gostujuća profesorka na Pravnom fakultetu Univerziteta u Birminghamu u Ujedinjenom Kraljevstvu, kao i na Pravnom fakultetu Katoličkog univerziteta u Lilu u Francuskoj. Bila je članica Evropske komisije za demokratiju putem prava (Venecijanske komisije). Također je bila potpredsjednica Savjeta za demokratske izbore, članica Upravnog komiteta za ljudska prava pri Savjetu Evrope, kao i članica radne grupe Komiteta stručnjaka za državljanstvo (CJ-NA-GT), koja je bila zadužena za izradu Konvencije Savjeta Evrope o izbjegavanju apatridije u vezi sa državnom sukcesijom.